

28. Részletek Puskás Lajosnak, a kolozsvári Tízes Szervezet volt vezetőjének börtönnaplójából. Szamosújvár, 1947. május 5. – október 7.

1947. május 5. Hétfő, hajnali 2 óra: Csaba benyit a hálósobába: „Apuka, házkutatás”. Rögtön mögötte megjelenik egy egyenruhás meg egy civil. „Öltözzön fel... nyissa ki a ruhás szekrényt...”, majd az íróasztal, könyvszekrény fiókjait. Nem komoly a kutatás. Csak formáság. Ez rossz jel. Nem is kapnak semmit. „Hogy az ördögbe” – mondja az egyenruhás. (Tehát nincs szükség bizonyítékokra).

Indulunk. Az eső is megindul. (Hosszú szárazság után nagy vigasztalás!)

A Chesturán előttem éppen Bartha Ignácot vetkeztetik: mindent ki a zsebből! Kiszedni a fűzőket a cipőből. Így indulunk új szállásunkra: A Rest nr. 1 az ajtó felirata. Mi már ott találjuk Pikéthy bácsit és Nuridsány banktisztviselőt.¹

Aztán egymásután nyílik a zárka ajtaja: Koncz Rudi, Dr. Pásztai², Karádi Nagy Lajos, Oriold Béla, Kakassy, aki váltig hangoztatja, hogy ő ártatlan. Kitűnt, hogy igaza van. Névrokona, Kakassy Endre újságíró helyett hozták. Estére helyet cserélnek. De íme jönnek románok is. Négy óra felé Modrigan tanár, a Szakszervezet elnöke lép be méltatlankodva s egyre hangoztatva: „Ce e fi și asta?” A pénzügyigazgatóság egész vezető tisztviselő kara már 8 óra után vonul be hat létszámmal, egyenesen az irodából hozták. Élén a pénzügyigazgatóval. Majd néhány diák.

Dél felé hívnak az irodába. Koffer vár és benne ruhanemű és élelem. Üzentek ezekért haza. Most már tudjuk, utazni fogunk.

Még egy rövid jegyzőkönyv, formáság az egész. „A Tízes Szervezet elnöke voltam... Kémszervezet volt már 1940 előtt, s híreket küldtünk külföldre, később a románok, zsidók elleni kémkedések. Ezért Szibéria jár...”... mondja Sandor Gavrilă Siguranța-főnök. Igaz-e – kérdi –, hogy 1947. március 15-én a diákoknak Erdély autonómiájáról beszéltem, s azt mondtam, hogy Erdélyt visszacsatolják Magyarországhoz.” Mindezekre a válasz: A T. Sz. ismerte a lakosság helyzetét, de azért hogy a város lakosságán segítsünk. Erdély autonómiájáról legfeljebb az Erdélyi Fejedelemséggel kapcsolatban volt szó. A visszacsatolásra vonatkozólag: „Ilyen butaságot én nem mondtam.” „Mit mondtam Mikó tanár úr³ internálásáról és Văcărești-ről?” Milyen viszonyban vagyok vele? A zsidóknak miért nem adtunk élelmiszerjegyeket? – s más efféle alaptalan rágalmak. – De hát ez mind nem befolyásolta az előre meghozott intézkedést.

Este 10 óra felé indulás. Közben Erdély minden részéből jönnek az autóbuszok sorstársakkal. A sofőrtől megtudjuk, hogy, Szamos újvárra visznek. Ezt megnyugvással halljuk. Mégis csak jobb, mint Văcărești vagy Pitești.

Szamosújváron már várnak bennünket. A börtönigazgató letartóztatási végzés nélkül nem akar fogadni. Telefonálás Bukarestbe. Hosszas várakozás után végre egy óra felé befogadnak. Egy nagy terem jó hűvös cementpadlójára lefekszünk.

Május 6. kedd. Jól aludtunk. A reggeli órákban átköltöztünk az új épület cementpadlós termeiből egy régi, sokkal barátságosabb épületbe, 4-4 ember egy cellába, ahová bezártak. Egy csésze teát kapunk 10 óra tájban, délben fekete leves belefőzve búzaszemek s mellé 5 cm³ málékocka. Nem esszük meg. Újabb öröm ér: Csík és Udvarhely érkezett. Most már biztos, hogy ez egy új tábor, tehát nemcsak gyűjtőállomás. Sorra vonulnak be újabb vidékiek. Olyan

1 Pikéthy Árpád kereskedőről és Nuridsány Béla banktisztviselőről van szó.

2 Pásztai Géza szociáldemokrata politikus, ügyvéd.

3 Mikó Gábor piarista tanár, az MNSZ belső ellenzékének egyike.

mint egy kongresszus. Vacsorára „tercs” (puliszkalé leves), nem ízlik. Egész nap be vagyunk zárva. Aztán egy emberségesebb csendőrőrmester vesz át.

Május 7. szerda. Tea után költözés vissza az új épületbe. Félünk a cementpadlótól. De megvigasztalódunk. A fogház kötélverő üzeme kellő mennyiségű kenderkóccal rendelkezik. Ebből rendes ágyakat vetünk. Most már nem hülünk fel. A fogház étel kezd ízleni. Most már tolakodnak a „fekete leves”-ért, meg a máléért. Óráról-órára jönnek újabb „bevonulók”.

Május 8. csütörtök. Kezdjük megszokni a helyzetet. A folyton érkező új ismerősök új híreket hoznak: A belügyminiszter közleménye szerint egy nagy összeesküvés részesei volnánk, „a bűnösök elveszik büntetésüket”... No, akkor mi hamarosan hazamegyünk, hisz hírét se hallottuk egy „összeesküvésnek”, nem hogy részesei volnánk. Lassan kialakult a helyzetkép: valamilyen oka volt a kormánynak, hogy ezt az országos felhajtást megrendelte. Sokan egy teljesen kommunista kormányzat bevezetésére gondolnak. Különösen feltűnő, hogy sok vezető szoc. dem. van itt. [...] ⁴

Május 10. szombat. Nemzeti ünnep, de semmi külső jele. A románok éneklik a királyhymnuszt s néhány indulót. Most már délelőtt is van 2 órai séta az udvaron. Napfürdőzünk.

Rabot temetnek. Négy rab viszi a vállán a fehér deszkakoporsót. Rövid idő múlva türesen hozzák vissza.

Élelmünk fogy. Az aligazgató menteketők: egy személy ellátására csupán 3000 lejt kap. Nagy preferánsz, alsós és máriás esték. Koncz Rudi zaftos bemondásai nagy derűt keltenek. K. Nagy Lajost erősen kínozza az oltás és az ezt követő malária frekvencia. Erősen érzi ezt Nuridsány Béla is 104-es pulzussal.

Ma hozzánk költöznek az enyedi magyarok: Elekes Viktor rektor-professzor és Müller Jenő ügyvéd. Együtt: Kolozsvár, Enyed, Marosvásárhely, Régen – összesen 23-an. Az enyedik öreg táborjárók. Tg. Jiuban is ültek 8 hónapot. ⁵ Szerintük ez a tábor jó hónapokig eltarthat.

Május 11. vasárnap. 10 órakor istentisztelet. Van három kápolnánk is! Fegyház és templom! Előkerül egy misekönyv, behozni semmit nem lehet, de helyettesíti a kelyhet egy pohár, az ostyát kenyér. Csipak kanonok ⁶ mondja az énekes misét, Dr. Nemece ⁷ ügyvéd a kántor. Evangélium után rövid Szentbeszéd: az isteni akaratnak tervei vannak velünk is. Igyekezünk ezeknek megfelelni s üdvösségünkre kihasználni fogságunk idejét. Délután májusi vecsernye. A kápolna kedves, de elhanyagolt. 1760-ban renoválták. Maga a régi épület Bethlen Gábor 1619-es restaurálására utal. Mise után finom meleg zuhanyfürdő.

Délután érdekes látványosságban volt részünk. Egy gólya repült zsákmányával a fogház kéményére. Varjak tucatja támadta meg: a zsákmányt akarták elrabolni. A gólya fölényesen védekezett. Csak szárnyait lebbentette meg, ennyi is elég volt a csókáknak. Ha egy-egy merészebb közelebb jutott, csőrével vágott oda. Így tartott a csóka-gólya harc egy órán át. A látvány szimbolikáját ki-ki a maga módján adta meg!

Május 12. hétfő. Az első hét eltelt. Jönnek a hírek: vagonokat gyűjtöttek össze az állomásra. Ez nekünk szól! De merre? Állítólag táviratok jöttek Bukarestből: „hamarosan szabadulunk!” A fogház-igazgató is sejteti, hogy az a benyomása, hogy hamarosan selejtezés lesz, s egy rész

4 A május 9-i feljegyzést kihagytuk.

5 1944 szeptember első napjaiban Dél-Erdélyben százával fogták össze a magyar értelmiségieket (ügyvédeket, tanárokat, lelkészeket – csak Tirgu-Jiu-ban 22 református és katolikus pap raboskodott) emellett nagyzárdákat, munkásokat, és különböző regáti és dél-erdélyi táborokba internálták őket. A nagyenyedieket Tg. Jiu-ba hurcolták, ahonnan csak 1945 nyarán szabadultak ki.

6 Dr. Csipak Lajos, a csíkszeredai Majláth Főgimnázium igazgatója.

7 Dr. Nemece Alajos.

hazamegy. Írják össze a diákokat és a tanítókat. Ezek persze egyéni akciók, hátha ők lesznek az elsők.

*Május 13. kedd. [...]*⁸ A tábor kezd erősen lázadni: a hazai élelmek fogynak, a hangulat ingerült. Memorandumot írnak. A fegyházizgató az udvarról elrakat minden megfogható deszkát s más effélét. Este a szobában „felirat” vita van. Van-e értelme a memorandumnak? Közmegegyezés: nincs, sőt esetleg helyzetünket súlyosbítjuk. A mi ügyünk (magyaroké) külön ügy. Mi kormánybuktatók sohasem lehetünk, tehát mi ilyen veszedelmet nem jelenthetünk.

Május 14. szerda. Ma fogyott el a hazai kenyér. (A napon megszáritott kenyér egészen jól ízlett). Sőt most már a málé is kezd ízleni. Mi lesz velünk? Élelmet továbbra sem engednek be.

Újabb memorandumok készülnek. 9-es Bizottság alakul. Szobánk részéről Dr. Pásztait választjuk be. A craiovai ügyvédi kar dékánja nem tart lehetségesnek közös memorandumot olyanokkal, akik „az állam épsége ellen törtek.” A fogházigazgató értekezletre hívta a szobaparancsnokokat. A konyhába hajlandó 2 szakácsunkat beengedni. Ígéri a kantint is. A pénzeket és az értéktárgyak beadását kéri. Akinek 500-600.000-nél többje van beadja. Szobánk közel 5 milliót ad be.

Május 15. csütörtök. (Áldozócsütörtök.) Kath. ünnepi mise, most már teljes felszereléssel. A románok a május 15-i (1848) balázsfalvi gyűlés évfordulóját ünneplik. Himnusz, néhány nemzeti induló. Állítólag sok katonaság jött a városba. Ebből megint különféle kombinációk születnek. Az éhség környékez. Most már délben két adag levest is megeszem (egyesekek még mindig nem veszik ki, átadják részüket). A szemem meggyulladt. Fáj a fejem. Újabb hangulatkrízis. Naponta van rabtemetés. 270-en vannak a közjogi elítéltek. Az utolsó két hónapban 37-et temettek. A rabok örülnek ittlétünknek: „... nagy mértékben feljavult a koszt.” – mondják. [...]

Június 21. szombat. Elment egy szlovák állampolgár, jöttek 7-en a margittai járásból, köztük egy repatriáló magyar állampolgár. Hoznak új híreket: újabb magyar miniszterek mentek el külföldre. Beszélnek egy 32-es kolozsvári névsorról. Az ablakunk alatti udvaron kötélverő rabok dolgoznak. Köztük egy „népköltő” dojna dallamra megéneklie a napi rabeseményeket. – Nagy takarítást rendezünk. – Meleg fürdő.

Június 22. vasárnap. A szokásos skandalum ma sem maradt el. Egyik szoba lakói összevesznek. Egy ezredes meg egy pap. Az ezredes kilakoltatta a papot, de a tömeg ezt visszahelyezte és az ezredes tette ki. Új vendég érkezik: 42-en Văcărești-ből. Köztük a fogarasi református pap¹⁰, és P. Imets Polikárp, valamint két csíki tanítónő. Egyik közülük a rács mögül is nagy érdeklődést kelt maga iránt (ők a szomszéd öreg épületben voltak, de a mi udvarunkra vasrácsos ablakuk volt). – Ugyanonnan új fegyőr parancsnok jön és 3 új gvardián. Egyelőre kölcsönösen fürkesszük egymás szándékait. Vacsora után szórakoztató műsor. Nemez A. vadászhistóriái és Sebesi ügyvéd¹¹ zenei előadása. Kovács Károly jól konferál.

Június 23. hétfő. A mai nap meglepetése egy távirat, mely 7 társunk utazására szól: Miclea ügyvéd, Hajnód Antal s a többiek. Gyanús névsor, úgy számítják, hogy ezek az eddigi forrongások miatt lesznek számon kérve. Bukarestbe a Triáló¹² Bizottsághoz mennek. Miclea nem megy. A többi elmegy. Izgalmas várakozás, de az éjjel csendben telik el. [...]

8 Kihagytuk az orvosi rendeléssel kapcsolatos feljegyzéseket.

9 A május 16. és 20-i feljegyzéseket kihagytuk.

10 Járai Márton.

11 Dr. Sebesi Sándor tordai ügyvéd.

12 Selejtezó.

13 A június 24., 25., 26-i feljegyzéseket kihagytuk.

Június 27. péntek. A nap megtorlásokkal kezdődik. Többet nem engedik át a közjogi elítélteket takarítani. A teát sem hozhatják őket. A középső kapu nyitva marad, az őrség a vaskapuhoz vonul vissza. – Nincs tej. Egész nap feszültség. A prim nem engedi a 3 tagú bizottságot az igazgatóhoz. Végül abban egyeznek meg, hogy reggelig gondolkozik, a tábor pedig fegyelmезetten bevárja a reggelt. Elvileg belső rendőrséget alakítunk s a felelőtlen provokálókat ki fogjuk adni. Provokálók azonban az örök között is vannak, akik elvesztették a tejjel és más eddig behozhatott élelmekkel járó nyereségüket (nekik is érdekük, hogy az úrim elkerüljön v. megszelídüljön). Ma érkezett Juhász Antal marosvásárhelyi káplán. Nálunk kap szállást. Sokat mesél. – Este rendes program. Bevonulás az „Abelesz” kávéházba – vagyis zárás után a cellában kártya partira és sakkpartira.

Június 28. szombat. A béketárgyalások a comandant-tal folynak. Egyelőre beadja a csomagokat és leveleket. Kiadják a regulament-et: comitet nincs. Séta 40-40 perc, napi kétszer. Nők külön időben. Pénz 300.000-ig lehet nálunk, rabot nem adnak takarításra (WC!!). Du. távirat: 10 elmegy, köztük Lévy Alajos, Pongrácz szoc. dem. titkár, Bíró Lajos gyergyói közbirt. elnök.

Szeptember 26. péntek. Ismét hírlik, hogy elsején oszlunk. Állítólag ez volt a föltétele az államnak az ENSZ-be való felvételének. Sokan üzennek is haza, hogy várjanak bármely napra.

Szeptember 27. szombat. Élelmiszert gyűjtenek azoknak a magyar elítélteknek (5 szökést kísérelt vízholdó), akiket az éjjel dubával visznek el. Láttuk őket bilincsbe verve, felemelt kezükkel a lábhoz kovácsolt láncot cipelve. Szomorú látvány! [...] ¹⁴

Október 2. csütörtök. Valóra válnak a hírek. „Mindenki a cellába” – hangzik. Első lista 11 moldovai. Második 43 név. Aztán 3. A mi sec. inspektorátusunkból senki. Azt következtetjük, hogy a mi sec. insp. még nem küldte el a maga listáját. 60 magyarból elment 10 (László Imre, Sándor ¹⁵ bihari földműves, Haliarszky ¹⁶, Nemezc, Simonkovits ¹⁷, Makk ¹⁸, Sánta, és testvére Sándor ¹⁹ Csíkból, Medve). Végre megtudjuk miért internáltak: a nép izgatói a kormányzat ellen. Nem is keresnek rá bizonyítékot. A postán küldött pénzeket akár 1000 lejt is teljes összegnek kiadják. Ez még nem történt! Jó jel! – S a jel nem csalt ezúttal. Du. ötkor hívnak az irodába, megmondják, névre szóló távirat jött, mehetek haza. Alig hiszem. Igaz. Gyors pakolás. Egy gvardián elkísér a kvesturára.

Puskás Lajos: Önéletrajz, III. rész. Kolozsvár, 1961. gépelt kézirat, 89–118. o. SZTE Társadalomelméleti és Kortörténeti Gyűjtemény, Ms. 5207.

14 A szeptember 28. – október 1-i bejegyzéseket kihagytuk.

15 Sándor József.

16 Halliarszky Ernő krasznai titkár.

17 Simonkovits Imre szilágysomlyói tanár.

18 Makk Géza vizaknai iparos.

19 Sánta Domokos és Lajos csikpálfalvi földművesekről van szó.